

MALEFIJT : PORTUGEESCH MALFEITO ?

DOOR R. VAN DER MEULEN

In de *Diccionario manual etymologico da lingua portugueza* door F. A. Coelho, te Lissabon in 1889 verschenen, worden aan het bijvoeglijk naamwoord *malfeito* de volgende beteekenissen toegekend: „Imperfeito, mal executado. Deforme. Fig. Maldoso”. De hier genoemde eigenlijke beteekenissen: „Onvolmaakt, slecht uitgevoerd. Wanstaltig” komen voor de benaming van het stormvogeltje niet in aanmerking. Slaat men de figuurlijke *maldoso* (uit *maldade* + *oso*) op, dan vindt men deze aldus gedefinieerd: „Que tem maldade, que tem má indole. Fig. Experto, travesso. Malicioso, provocante”. De letterlijke beteekenissen: „Die met slechtheid of snoodheid behept is, die een slechte inborst of karakter heeft” zijn, dunkt mij, wegens haar min of meer algemeenen en daardoor eenigszins vagen aard, hoewel niet geheel onpassend, hier toch nog niet zoo onmiddellijk overtuigend, althans minder treffend dan de figuurlijke, die een grootere scherpte van betekenis vertoonen, als 't ware volgens een climax, dus in 't bijzonder de laatste. Experto: „ervaren, bedreven, doorkneed, doortrapt”; travesso: „moedwillig d.i. met opzet kwaad doende, met een boos opzicht handelend”; malicioso: „boosaardig”; provocante.

Dit laatste woord *provocante*, het als bijvoeglijk naamwoord gebruikte oude tegenwoordige deelwoord van het werkwoord *provocar*: „te voorschijn roepen”, met een persoon of personificatie als object: „oproepen, uitdagen, uittarten, aanhitsen, opstoken, tot toorn opwekken, tot woede of razernij tergen of

opzweepen" ¹⁾); met een zaak als object: „veroorzaken”; zou gesubstantiveerd met betrekking tot het stormvogeltje kunnen beteekenen: „die (den storm) te voorschijn roept, die (den storm) veroorzaakt of verwekt, die hem als 't ware oproept, uitdaagt of uittart, ja tot razernij opzweept”. Zoo'n dier, zoo'n vogel, zoo'n vogeltje kan men dan natuurlijk uiteraard ook „moedwillig (travesso)” en „boosaardig (malicioso)” noemen, en dat men het „slecht” vindt, vloeit er dan geleidelijk uit voort.

In mijn mededeeling *Over een naam van het stormvogeltje: malefijt* ²⁾ heb ik op blz. 38 *malfeito* genoemd als een der Portugeesche woorden, waaraan men, bepaaldelijk wat den vorm betreft, voor de etymologie van *malefijt* zou kunnen denken, en in dat opzicht eigenlijk nog eerder dan aan *malfeitor*. Maar de daar genoemde beteekenissen: „slecht gemaakt, wanstaltig” en de figuurlijke: „slecht, onrechtvaardig”; als substantief: „misdaad” ³⁾; waarvan hier natuurlijk alleen de figuurlijke „slecht, onrechtvaardig” in aanmerking zouden komen, kwamen mij toenmaals niet voldoende bevredigend voor. Ook nog niet, toen Professor M. Valkhoff mij terecht op de mogelijkheid van substantiveering van die beide figuurlijke beteekenissen wees, want aan een substantiveering had ik zelf ook al wel gedacht, vgl. het op blz. 8 naar aanleiding van *maléfique* gezegde. In den zin van: „de slechte, de onrechtvaardige” bleef *o malfeito* mij te algemeen, te vaag, te weinig zeggend, te vlak, te bleek, te kleur-

¹⁾ Zie voor de beide laatste beteekenissen A. Vieyra, *A Dictionary of the Portuguese and English languages* (London 1773): „to awake to anger or to urge to rage”.

²⁾ Mededeelingen der Koninklijke Akademie van Wetenschappen, Afdeling Letterkunde, Deel 83, Serie A, n°. 4 (Amsterdam 1937).

³⁾ De adjectivische beteekenissen zijn ontleend aan Louise Ey, *Taschenwörterbuch der portugiesischen und deutschen Sprache* ²⁾: „schlecht gemacht, miszgestaltet, schlecht, ungerecht”; de substantivische aan Alewyn en Collé: „een misdaad, misdryf, euveldaad, een kwaade daad, enz.”

loos, als men wil ook ietwat te menschelijk ethisch of te juridisch klinken tegenover het demonische van *malfeitor*: „malefactor, kwaaddoender d.i. booze geest, duivel”. Doch de bovengenoemde scherpere beteekenissen van *malfeito*: *maldoso*: *provocante* zouden het woord ongetwijfeld meer thuisbrengen in de demonische sfeer van den storm, het woeden der elementen op zee.

Wanneer ndl. *malefijt* (*malefeit*)¹⁾ inderdaad uit Portugeesch *malfeito* mocht zijn overgenomen, dan zou het daardoor uitgedrukte begrip ook niet eens zoo heel ver meer afstaan van, ja nagenoeg identiek zijn met *malfeitor*. Immers de betekenis *provocante*: „uitdagend, opstokend”, kan in het Portugeesch eveneens uitgedrukt worden door het adjectief *provocador*, dat als substantief volgens Louise Ey de beteekenissen heeft van: „Herausforderer” en „Versucher”, in welk laatste woord de hoeven en hoornen van den duivel reeds zichtbaar worden. Bovendien geven Alewyn en Collé aan het bovengenoemde met *malfeito* synonieme *travesso* den zin van „kwaaddoender”, waarin dit laatste dus weer synoniem is met *malfeitor* en derhalve ook het eerste. Zoo gezien zou dus ook *o malfeito* de *avis Petri* kunnen zijn d.i. de *devil's bird* of *petrel*.

Blijven dus de beteekenissen min of meer in dezelfde lugubere sfeer, de verklaring van den vorm van het woord uit *malfeito* zal wellicht meer bevredigen dan uit *malfeitor*, al schijnt ook deze, zooals ik in mijn voorgaande mededeeling heb trachten aan te toonen, niet onmogelijk²⁾. Wanneer de in het Neder-

1) Vgl. *malefeiter*. Evenzoo ontstond uit den Franschen familienaam *Malfait* in het Nederlandsch *Malefijt*, ouder *Malefeyt*.

2) Instemming met deze etymologie werd betuigd in de *Revue belge de philologie et d'histoire*, XVII (1938), blz. 1182—1183: „*Malefijt* (*malleviet*) is uit *malefeiter* [Portugees *malfeitor* „malefactor, d.w.z. booze geest, duivel”]. Voorwaardelijk is het oordeel in *English Studies*, XX, n°. 5 (Oct. 1938), blz. 238: „If his derivation of *malefijt* (which occurs once as *malefeiter*) from Port. *malfeitor*

landsch geijkte vorm *malefijt* (*malefeit*) de oudste is, zou *malefeiter* (waardoor ik bepaaldelijk op de etymologie *malfeitor* kwam), dat eenmaal een eeuw later is aangetroffen en pas in 1875 in geschrifte voorkomt, een jongere naast *malefeit* (*malefijt*) ontstane vorm kunnen zijn zooals het door mij op blz. 12 genoemde *rombouter* naast *rombout*. *Malefiet(je)* en *malleviet* kunnen dialectische vormen zijn van *malefijt*. Dat ik in mijn naschrift, van deze beide vormen, waarvan de laatste het eerst is aangetroffen (a^o. 1779), uitgaande, ook aan bas-breton *milfid* naast *milvid* heb gedacht, geschiedde, behalve door de gelijkenis in vorm, vooral ook door het opmerkelijke verschijnsel, dat een woord, dat men zou meenen aan de Portugeezen, dus tegen het einde der XVIIde eeuw, te zijn ontleend, pas sedert de tweede helft der XVIIIde eeuw is aangewezen, al behoeft dit met een woord in zeemansmond, dat niet zoo gauw in de boeken komt (vgl. blz. 35—36), toch ook weer niet al te zeer te verwonderen. De beteekenis: „lijster” ligt echter wel wat ver af en die van: „kleine vogel, vogeltje” is wel wat algemeen en vaag. Vandaar dan ook waarschijnlijk dat dit rapprochement over 't algemeen minder bijval vond. „Een Bas-Bretonsche woord *milvid* „turdu iliacus”, Fr. *mauvis*, schijnt ook niet in aanmerking te mogen komen” schreef een recensent, die wel in *malefijt* uit *malefeiter*: Portugeesch *malfeitor* geloofde.

Ten slotte nog deze opmerking.

Bij de etymologie uit Bas-Bretonsche *milvid* naast *milfid* zou de chronologische volgorde, waarin de verschillende vormen tot dusverre in geschrifte zijn aangetroffen, bewaard kunnen blijven:

Malleviet (1779), *malefiet* of *malefijt* (1792), *malefeiter* (1875).

(evil-doer) is correct, the two names (*petrel and malefijt*) originate from the same demonic sphere”. In mondelinge en schriftelijke uitingen werd mij zoowel geloof als twijfel en ongelooft betuigd. Ik schreef daarom een naschrift en... deze mededeeling.

Bij de etymologie uit Portugeesch *malfeitor* is de volgorde precies omgekeerd:

Malefeiter, malefijt of malefiet, malleviet.

Bij de etymologie uit Portugeesch *malfeito* zou zij als volgt wezen:

Malefijt of malefiet (1792), malleviet (1779), malefeiter(1875).

Het geringe verschil in jaren tusschen de eerste vormen zal men misschien zonder bezwaar kunnen verwaarloozen. En al schijnt de etymologie uit *malfeitor* ook bij de laatste volgorde niet volstrekt onmogelijk (zooals ik in mijn vorige mededeeling op blz. 36—37 heb trachten aannemelijk te maken), minder gekunsteld en ongedwongener naar den vorm zal men in dat geval toch ongetwijfeld die uit *malfeito* vinden, waarvan bovendien het bovengegeven complex van beteekenissen wellicht nog treffender genoemd zou kunnen worden. Blijft alleen een lichte bevreemding dat het woord betrekkelijk zoo laat is aangetroffen.

Aan de etymologie van *petrel* heb ik niets toe te voegen.

RESUME

In my communication *Over een naam van het stormvogeltje: malefijt*¹⁾ the Dutch name for the seabird *Procellaria pelagica* viz. *malefijt*, occurring once in the form *malefeiter*, was derived from Portuguese *malfeitor* i.e. "malefactor" in the sense of "evil spirit, devil"²⁾. Since however the form *malefeiter* does not occur until a century after the form *malefijt*, it may be a later derivation in Dutch from *malefeit* (*malefijt*), the latter being, in that case, the original form. *Malefijt* then may have been directly borrowed from the Portuguese *malfeito*, which has the meaning of "provoking, challenging, arousing to anger, driving to rage viz. the storm or tempest" and also "malicious" and "evil doing"; as a noun: "one who provokes or causes, raises the storm or tempest etc., a malicious spirit, evil-doer". The two words *malfeitor* and *malfeito* seem to be almost synonymous; either derivation of the word *malefijt* keeps us in the same demonic sphere as the word *petrel*, which I derived from the German *Peterl*, diminutive of *Peter*, a name for the Evil one³⁾.

1) Mededeelingen der Koninklijke Akademie van Wetenschappen, Afdeling Letterkunde, Deel 83, Serie A, N°. 4 (Amsterdam 1937).

2) See also *Revue belge de philologie et d'histoire* XVII (1938), p. 1182—1183.

3) Mentioned in *English Studies*, Vol. XX, N°. 5 (Oct. 1938), p. 238.